

SZAKÁL IMRE*

Podkarpatszka Rusz jelentősebb pártjainak szereplése a nemzetgyűlési és tartományi választásokon 1924 és 1938 között

Rezümé Az adott munka területünk legfontosabb politikai eseményeit igyekszik bemutatni a csehszlovák időszakban. Törekedtünk minél átfogóbb képet adni Podkarpatszka Rusz politikai viszonyairól, a társadalmi-politikai szerveződések munkájáról, valamint arról, hogy ezek milyen reakciókat váltottak ki a prágai vezetéstől. A tanulmány legfontosabb részét az 1924 és 1938 között lezajlott nemzetgyűlési és tartományi választások eredményeinek értékelése képezi. Ezek mellett figyelem irányul a választások előtt lebonyolított kampánytevékenységre, valamint azok sajátosságaira. A választási eredmények tárgyalásánál kiemelt figyelmet szenteltünk a helyi ellenzéki, autonómiára törekvő pártok tevékenységének.

Резюме Данна робота висвітлює найважливіші події Закарпаття з 1919 до 1938 років. Вказано, як чехословацький уряд працював про місцеві інтереси, як діяли органи влади. Також висвітлено основні питання, що формували суспільне життя на Закарпатті. Висвітлено: угорські суспільно-політичні організації, які продовжували роботу у період чехословацького режиму. Розкрито їх програму дій та внутрішню боротьбу. Та можна дізнатися більше щодо захисту інтересів наро, їх дії, політичні погляди, спільну роботу угорських та русинських угруповань, та показано результати виборів між першою і другою світовими війнами на Закарпатті. У висновку узагальнено, яким був стан політичних організацій, яких успіхів вони досягнули би своєї роботи, після об'єднання. Тему висвітлено для широкого кола, хоч, для того щоб зрозуміти ослибості життя і політику того часу.

Az 1919. szeptember 10-én megkötött Saint-Germain-i békeszerződéstől az 1938. november 2-án aláírt első bécsi döntésig Kárpátalja a prágai kormányzat alá tartozott. Vidékünk történelmének meghatározó periódusaként beszélhetünk a Csehszlovákia kötelékében eltöltött csaknem két évtizedről. Ez idő alatt olyan jelentős változások mentek végbe a területen társadalmi és politikai szempontból, amelyek figyelembevétele nélkül nem lehetséges helyesen meghatározni Kárpátaljának az európai történelemben elfoglalt helyét.

Kutatásunk során elsősorban az érdekvédelmi önszerveződések, valamint azok munkáját vizsgáltuk, ezen belül pedig a pártok tevékenységére helyeztük a fő hangsúlyt. A kutatás alapját az 1919 és 1938 között kiadott magyar, orosz és ukrán nyelvű sajtóanyagok képezték. Ezek mellett a korszakra vonatkozó szakirodalomból is igyekeztünk meríteni.

1919 és 1938 között Kárpátalján több mint 200 különböző szintű és besorolású szervezet végezte tevékenységét, közülük azonban csak néhány bírt igazi jelentőséggel. A szervezeteket politikai és nem politikai jellegűekre oszthatjuk, ám mivel nemcsak a pártok fejtettek ki politikai aktivitást, így annak megítélése, hogy melyik szervezet vonta ki magát teljesen az ilyen jellegű szerepvállalásból és melyik nem, ennyi év távlatából igen nehéz. A legkézenfekvőbb tipizálás talán az a hármas osztályozás, amely egyesületekre és szervezetekre, nemzeti tanácsokra, illetve politikai pártokra osztja fel a korszakban működő organizációkat.

Az első csoport – az egyesületek és szervezetek között – volt a legnagyobb. E csoport képviselői csupán minimális politikai aktivitást fejtettek ki. Pontos számuk

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felnőttképzési Központjának előadója

meghatározása is nehéz, hiszen a legnagyobb kulturális szervezetektől a legkisebb sportegyesületig rengeteg tartozott ide. Összlétszámuk 160 fölé tehető. Ehhez a csoporthoz tartoztak a szakszervezetek, kulturális egyesületek, egyházi körök, diákszervezetek, gazdasági-érdekvédelmi csoportok, pedagógusszövetségek, nemzeti-érdekvédelmi csoportok. Ezek közül csupán az utóbbi végzett említésre méltó politikai tevékenységet. A fenti szervezetek nagyszerű terepnek bizonyultak a párton kívüli közéleti szerepvállaláshoz. A magyar nemzetiségen belül is többen választották a véleménynyilvánítás, valamint az érdekképviselet ilyen módját. Így jöhettek létre olyan szervezetek, mint a Magyar Kultúregyesület, a Magyar Akadémikusok Keresztény Köre, vagy egyes pedagógusszervezetek: Szlovenszkói és Ruszinszkói Progresszív Magyar Tanítók Szövetsége, Podkarpatszka Ruszi Magyar Tanítóegyesület. Az ilyen civil csoportosulások főleg a nemzeti nyelv védelméért, a magyar, illetve ruszin nyelvű oktatásért tevékenykedtek.

A nemzeti-érdekvédelmi csoportosulások egy különleges típusaként beszélhetünk a nemzeti vagy népi tanácsokról. Létrejöttük az első világháború befejezésével vette kezdetét. A Podkarpatszka Rusz területén élő valamennyi nagyobb nemzetiségnek voltak ilyen tanácsai, amelyek legfontosabb feladatuknak az adott kisebbség érdekeinek védelmét tartották. A nemzeti nyelv szerepének megőrzése, illetve további erősítése, bizonyos nemzeti jelképek használatának jogáért való küzdelem volt tevékenységük fő tere, valamint a kulturális egyenlőség elérése az adott nemzet számára a közélet minden területén. Több mint huszonöt ilyen szerveződés működött, ezek közül a fontosabbak: Központi Orosz Népi Tanács, Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács, Csehszlovák Nemzeti Tanács, Szlovák Nemzeti Tanács, Ruszin Nemzeti Tanács stb. A fenti csoportok sokszor szoros kapcsolatban álltak bizonyos pártokkal, valamint más érdekvédelmi szervezetekkel. Az efféle együttműködés nagyban hozzájárult politikai arculatuk kialakulásához. Egy-egy nemzetiséget több szerveződés is képviselt, sokszor eltérő célokért küzdve. Ez főként az előbb említett okoknak tudható be, hisz volt olyan csoport, amely ellenzékbe vonult, de olyan is, amely a csehszlovák állam támogatására buzdította híveit.

A közéletben szerepet vállaló szervezetek közül a legnagyobb figyelem a különböző érdekeket képviselő politikai pártokra irányult. Bár ez a csoport volt a legkisebb, mégis a legnagyobb hatást gyakorolta az 1919–1938 közötti eseményekre, és e munka is ezekre a szervezetekre helyezi a fő hangsúlyt. Amikor Kárpátalja Csehszlovákia kötelékébe került, valamivel több, mint tíz párt működött.¹ Ezek száma a harmincas évekre csaknem megduplázódott. A vidékünkön tevékenykedő pártok között többféle módon is különbséget tehetünk. Megkülönböztethetjük őket politikai ideológiájuk szerint, vagy aszerint, hogy milyen nemzetiség, illetve csoport érdekeit képviselték. Mindezek mellett azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy milyen csoportok finanszírozták a működésüket, hiszen ez nagyban befolyásolta szerepüket a politika színpadán.

Ideológiai szempontból a kárpátaljai politikai élet sem különbözött sokban az európaiktól. Működtek a jobbközép polgári pártok – amelyek főként egy adott nemzet érdekeiért szálltak síkra –, a balközép szociáldemokrata, valamint munkáspártjai, illetve a kommunista szerveződések is.

¹ Botlik J.–Dupka Gy.: Ez hát a hon... tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991, Mandátum-Univerzum, Budapest, 1991. 27. o.

A magyar nemzet csehszlovákiai érdekképviseletét több párt is a magáénak vallotta. A legjelentősebb magyar pártok közé sorolhatjuk az Országos Keresztényszocialista Pártot, amely 1919 novemberében alakult Kassa és Pozsony katolikus egyesületeiből, és hamarosan Kárpátalján is lettek hívei.² Szintén jelentős volt az Országos Magyar Kisgazda-, Földműves és Kisiparos Párt, amely 1919. február 27-én alakult. Ez inkább protestáns irányvonalat képviselő, a gazdálkodók érdekeit magáénak valló tömörülés volt. Fontos szerepe volt a Ruszinszkói Magyar Jogpártnak, amelyet dr. Korláth Endre alapított 1920 nyarán, amelynek alakuló ülését betiltották, a későbbiekben azonban folytatta működését. A fenti három párt fejtette ki a legnagyobb ellenzéki tevékenységet magyar részről. Egységesen léptek fel a választásokon, és a különböző politikai akcióikat is együtt szervezték. Az együttműködés jegyében más ellenzéki szervezetekkel karöltve 1920. december 7-én megalakult a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezet Ellenzéki Pártok Közös Bizottsága.

A csehszlovákiai magyar egység erősítését célzandó jött létre a Magyar Nemzeti Párt. Mivel a többi párt határozottan állást foglalt valamilyen társadalmi csoport vagy felekezet mellett, szükségessé vált egy olyan szervezet létrehozása, amely egységesen képviseli a csehszlovákiai magyarság érdekeit. Így a kisgazdák kezdeményezésére 1925 októberében létrejöhett a Magyar Nemzeti Párt, amely kinyilvánította, hogy szoros együttműködést vállal a többi magyar párttal.³

Természetesen a ruszin/ukrán nemzetnek is megvoltak a saját pártjai, szervezetei. Az orosz és az ukrán irányzat egyformán jelen volt politikájukban. Az orosz irányvonalat képviselte az Orosz Munkapárt, vagy az Orosz Nemzeti Egyesülés (Nyikolaj Oragula gimnáziumigazgató vezetése alatt). Ezekhez állt közel két cseh politikai párt orosz szekciója: a Cseh Agrár Párté (Becsinszkij szenátorral az élén) és a Cseh Népi Szocialisták Pártjáé (Vaszilenko vezetésével). Ezek mellett működtek még ifjúsági, diák- és nőszövetségek is.

Az ukránofil irányzatot a legmarkánsabban az Ungvári Tanítóképző Szeminárium igazgatója, a Nemzeti Keresztény Párt vezére, Avgusztin Volosin kanonok képviselte és a vele karöltve működő Brasczajko testvérek. Az 1920-ban alakult autonomista Orosz Földműves Pártból szerveződött, 1925-ben mint keresztényklerikális, ukrán irányvonalú, az autonómiával egyetértő párt. Csekély támogatással bírt, de a csehszlovák Néppárttal kötött szövetségének köszönhetően Volosin 1925-ben és 1929-ben is mandátumhoz jutott. Ezek a kelet-galíciai, szovjet befolyástól mentes, nacionalista ukránok mozgalma felé orientálódtak és tartották velük a kapcsolatot, de támogatásban részesültek a cseh klerikális köröktől is. A párt fő célkitűzései közé tartozott a ruszin nyelv szerepének erősítése, a ruszin nemzeti jelképek használata, valamint az autonómia kivívása. Ennél kisebb befolyása volt az Ukrán Szociáldemokraták Pártjának Julij Révajjal az élén (e párt ismertebb vezéralakjai még Husznaj és Kapusztej szenátorok). Ehhez az irányzathoz tartozott a szélsőségesen nacionalista törekvésű, radikális módszereket alkalmazó Ukrán Paraszt Párt, melynek vezetői Iván Bodnárral az élükön a cseh fasiszta Hajda-csoporttal tartottak fent kapcsolatot.⁴ Szintén megemlíthetjük a

² Angyal B.: *Iratok az Országos Keresztényszocialista Párt Történelméhez 1919–1936*, Forum Intézet – Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2001.

³ Fedinec Cs. i. m. , 2002., 154. o.

⁴ Zseliczky B.: *Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében 1920–1945*, Napvilág Kiadó, Budapest, 1998., 33. o.

Ruszin Földműves Pártot, amely a gazdálkodók érdekeiért küzdött, valamint a Podkarpatszka Ruszi Földműves Szövetséget, ami a ruszin pártok összefogásának fontosságát emelte ki.

A polgári pártokon kívül megszerveződött a kommunista párt is, amelyben jelentős számmal képviseltették magukat ruszinok és magyarok. Több, a magyar kommün idején is szerepet vállaló kommunista és baloldali szociáldemokrata került ide, akik részt vettek a helyi kommunista és a vele együttműködő szakszervezeti mozgalomban. Az 1921 májusában megalakult Csehszlovákiai Kommunista Párt nemzetiségi megkülönböztetés nélkül fogta össze tevékenységüket, de csak 1924-től, pártkongresszusi határozatra kezdett odafigyelni a nemzetiségi problémákra, s foglalkozni a nemzetek önrendelkezési jogaival.⁵ 1919 decemberében alakult meg a Podkarpatszka Ruszi Nemzetközi Szocialista Párt, amely már nem valamely nemzetiség érdekeit tartotta fontosnak, hanem bizonyos társadalmi rétegeket, és együttműködött a prágai kormányzattal. Hasonló ideológiát folytatótt Podkarpatszka Rusz Szociáldemokrata Pártja, amely a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt részeként működött és 1920. május 16-án alakult,⁶ és ugyan nem a nemzeti értékeket tartotta elsőrendűnek, mégis síkra szállt bizonyos esetekben a ruszinok érdekében, hogy ezzel is híveket szerezzen.

1920. június 27–30-án a szlovenszkói és ruszinszkói szakszervezetek kassai tanácskozásán létrejött a Csehszlovák Kommunista Párt.⁷ 1920-ban a Kominintern finanszírozásával alakult meg Ungváron a Podkarpatszka Rusz Nemzetközi Szocialista Pártja, mely egy év múlva beolvadt a CsKP-ba. A szervezet nemzetiségi különbség nélkül tömörítette az ország kommunistáit. Ifjúsági és vörös szakszervezetek tartoztak hozzá. 1924-től került be a párt programjába a nemzetek önrendelkezésének elve. A párt tagjai Kárpátalján főként a nincstelen rétegekből kerültek ki, és mivel a párt nemtetszését fejezte ki olyan kérdésekben, mint a földreform vagy a pénzügyi reform, a választásokon is sikeresen szerepeltek területünkön.

A Podkarpatszka Ruszban jelenlévő különböző szervezetek több kérdésben is egyetértettek, sőt támogatták is egymást, itt elsősorban azokra a vitás ügyekre kell gondolni, amire már utaltunk a munka elején. Ezt bizonyítja az is, hogy a választások idején elég gyakori volt a közös lista több párt esetében, ám egyre jellemzőbbé vált a széthúzás, hiszen valamennyi szervezetet hasonló célok vezérelték, viszont másként kívánták azokat elérni. Így volt megfigyelhető a fokozatos távolodás a ruszin és magyar érdekképviseltek között, vagy a baloldali pártok közötti széthúzás. Abban mindnyájan egyetértettek, hogy Podkarpatszka Rusz a Csehszlovák Köztársaságon belül fokozottan hátrányos helyzetben van. A társadalmi problémák megoldását – ha ezt mindegyikük más eszközzel is akarta elérni – elsőrendűnek tekintették.

Az érdekvédelmi szervezetek munkájának tanulmányozásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a választásokon való szereplésüket. Igyekeztünk rávilágítani a választásokat megelőző propagandára, valamint törekedtünk a választási eredmények értelmezésére is.

A csehszlovák időszakban Podkarpatszka Rusz területén 1924-ben egy nemzetgyűlési pótválasztás, 1925-ben egy előrehozott nemzetgyűlési választás

⁵ Uo. 31. o.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

volt, 1928-ban és 1935-ben tartománygyűlési választásokat, míg 1929-ben és 1935-ben nemzetgyűlést tartottak. Csehszlovákiában arányos, listás választási rendszer volt érvényben, és a mandátumokat fennmaradó szavazatok esetén kettő vagy három körben osztották ki. Podkarpatszka Ruszban a két világháború között a szavazásra jogosultak száma 245 ezer és 285 ezer között mozgott, a részvételi arány pedig szinte mindig 80% fölött volt, így az általában kilenc-tíz képviselői hely kiosztása esetén egy mandátum megszerzéséhez kb. 27-30 ezer szavazatra volt szükség.

Az 1922. április 26-ig életben lévő különleges állapot miatt Podkarpatszka Ruszban nem tarthatták meg a nemzetgyűlési választásokat, így azt 1924 tavaszán pótválasztások formájában ejtették meg. Természetesen a helyi pártok részéről az eseményt nagy előkészületek előzték meg, hiszen ez volt az első lehetőségük, hogy a prágai törvényhozásban képviseltethessék magukat. A választásokon végül tizenhárom párt indult, első ránézésre ez soknak tűnhet, a korszak területünkre vonatkozó politikai viszonyait figyelembe véve azonban átlagosnak nevezhető. Ahogyan az egyik korabeli lap fogalmazott: „Podkarpatszka Rusz a politikai pártok eldorádója”.⁸ A magyar nemzetiségűeket a Ruszinszkói Magyar Jogpárt és a Ruszinszkói Őslakosok Autonóm Pártjának közös listája, valamint a Köztársasági Magyar Földműves Párt, illetve a Független Magyar Szociáldemokrata Párt képviselte. A ruszin pártok 1921–1923 folyamán többször próbáltak egyezsége jutni, ezt célozta például 1922-ben a Kárpáti Földműves Szövetség megalakítása,⁹ valamint annak a három ruszin kongresszusnak az összehívása 1924-ig, amelyek célja a pártok összefogásán keresztül „a demokrácia alapján Ruszinszkrét jobb és boldogabb élet felé irányítani”.¹⁰ Ezekon a kongresszusokon elsősorban a Kárpát-oroszló Köztársasági Pártnak (Agrárpárt) volt befolyásoló szerepe, ám a választásokig nem született megállapodás, így öt¹¹, sőt az ukránofil színezetű kampányt folytató Podkarpatszka Ruszi Szociáldemokrata Pártot is figyelembe véve, hat párt tekintette alapvető szavazóbázisának a ruszinságot.

Szintén képviseltette érdekeit a választásokon a zsidó népcsoport a Zsidó Néppárton és a Zsidó Demokrata Párton keresztül, és amint az *Új Közlönyben*¹² folytatott kampánytevékenységéből kiderül, a Podkarpatszka Ruszi Polgári Párt is alapvetően a zsidó iparos és kereskedő rétegre alapozta szereplését. A pártok sorából már csupán a Csehszlovák Kommunista Párt hiányzik, amely azon kevesek közé tartozott, amelyik kampányát nem a kisebbségi sérelmek orvoslásáról szóló ígéretekre alapozta, hanem elsősorban általános jóléttel kecsegtette a szavazóközönséget.¹³

A kampány már 1924 telének végén elkezdődött, és egyáltalán nem volt csöndesnek nevezhető. Gyakran egész sajtóhadjáratok kerekedtek a választási propagandából. Megállapítható, hogy a közös listán induló magyar pártok elsősorban a városi polgárság szavazataira számíthattak, és kampányukban is elsősorban ezt a réteget célozták meg, mindamelllett nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy nemcsak a magyarság, hanem valamennyi ruszinszkói őslakos nemzet érdekeit

⁸ Ruszinszkói Magyar Hírlap, 1923. aug. 14. 1. o.

⁹ Нариси історії Закарпаття, і.м.. с. 185.

¹⁰ Ruszinszkói Magyar Hírlap 1923. június 26. 3. o.

¹¹ Kárpát-oroszló Munkapárt, Kárpát-oroszló Köztársasági Földműves Párt, Ruszin Paraszt Párt, Autonóm Földműves Szövetség, Oroszló Néppárt.

¹² Új Közlöny, 1924. február–március

¹³ Munkás Újság, 1924. február–március

képviselik sikerük esetén.¹⁴ Szintén a városi polgárságot szerette volna megnyerni magának a Polgári Párt, így heves sajtóhadjárat indult az *Új Közlöny* és a *Ruszinszkói Magyar Hírlap* hasábjain egymás lejáratására.

Ezzel szemben a ruszin pártok – függetlenül attól, hogy ukránofil vagy ruszsofil színezetűek voltak – elsősorban a földműves réteget, illetve a munkás-ságot keresték propagandájukkal. Így a szavazatokért a Kommunista Párttal és a szociáldemokratákkal voltak komoly versenyben.

A szavazóurnákat 1924. március 16-án nyitották meg. Az eseményt ugyan nagy várakozás előzte meg, ám ahogy az egyik kormánypárti lap írta: „a választások a pálinka és a hallatlan demagógia jegyében zajlottak”.¹⁵ Összesen 254 200 szavazat oszlott meg a pártok között és kilenc mandátumot osztottak ki. A Csehszlovákiai Kommunista Párt 100 242 szavazatot kapott, ami 39,4%-nak felelt meg, ezzel is bizonyítva, hogy a Kominternnek sikerült a legtöbb pénzt fektetnie a kampányba, így jelöltjei négy mandátumot szereztek. A törvényhozásba Mondok Ivánt, Gáti Józsefet, Nikolaj Szedorjakot és Emanuil Safrankót delegálták. Szép eredményként lehetett elkönyvelni, hogy a magyar pártok egyesülése 28 113 szavazatot hozott, ez a szavazatok 11%-át jelentette, és egy mandátumot kaptak, amelyet Korláth Endre használhatott fel. A Podkarpatszka Ruszi Szociáldemokrata Párt mint a legnépszerűbb csehszlovákiai párt kárpátaljai szervezete a harmadik helyen végzett, lényegesen kevesebb szavazatot kapott azonban, mint a kommunisták, 20 998-at (8,4%), ami csupán egy mandátumhoz volt elég, képviselőjük Jaromir Nečas lett. Szintén egy mandátumot szerzett a Ruszin Földműves Párt 8,3%-kal, a Kárpátorosz Munkapárt 7,9%-kal Gagatko Andrijt delegálta, valamint a Köztársasági Földműves Párt 6%-kal.¹⁶

A fent vázolt eredményekből kitűnik, hogy a podkarpatszka ruszi társadalom kevésbé volt fogékony a nemzeti ellenzék munkájára, és sokkal inkább szavaztak bizalmat a látszólagos anyagi biztonságot ígérő, az autonómiáért versengő nemzeti pártokkal szemben alternatívát kínáló kommunistáknak. Másrészt, ha összevetjük a magyar és a ruszin pártok szereplését, azt tapasztaljuk, hogy míg a magyar nemzetet egy nagy egységes párt képviselte, addig a ruszinokat öt különböző párt, ezzel magyarázható, hogy a ruszin szavazatok elaprózódtak. Olyan szempontból sikeresnek értékelhető a megmérettetés, hogy a Ruszinszkóban élő nagyobb nemzetiségeknek sikerült képviselőkhöz jutniuk a törvényhozásban.

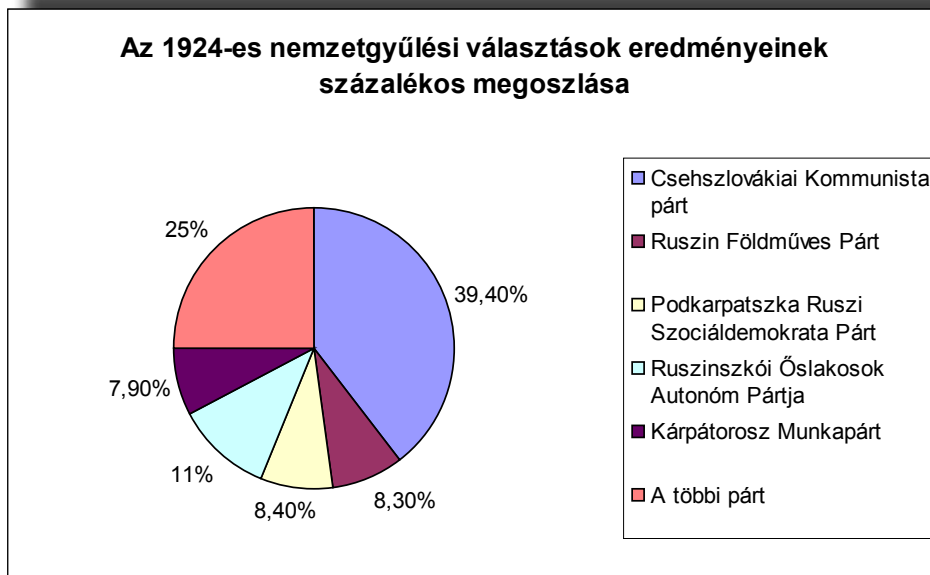
A csehszlovák törvényhozás alsó- és felsőházát 1925. október 16-án feloszlatták, és 1925. november 15-ére kiírták a választásokat.¹⁷ A pártokat viszonylag felkészületlenül érte a helyzet, és nem kis gondjukba került a jelölőlistákat összeállítani. A következő nemzetgyűlési választásokra némileg megváltozott a politikai helyzet. A Magyar Nemzeti Párt megalakulása után most még nagyobb tömbben összpontosult a magyar képviselőbázis, a helyi képviselők munkássága azonban már elveszítette kárpátaljai jellegét, és irányvonalukat sem tudták függetleníteni a felvidéki magyar vezetőktől. Ez elsősorban abban nyilvánult meg, hogy a Szent-Ivány József által kitűzött politika egyrészt azt célozta, hogy adjanak fel a radikális ellenzékiségből, és a magyar politikusok legyenek kompromisszumképesebbek a

¹⁴ Ruszinszkói Magyar Hírlap, 1924. február–március

¹⁵ Idézi a Prágai Magyar Hírlap, 1924. március 18. 2. o.

¹⁶ Карпаторусский Выстникъ, 1924. III. 18. стр. 1.

¹⁷ Fedinec Csilla: i. m. 155. o.

1. diagram

prágai vezetés irányában. Másrészt, míg a Korláth-Árky-Egry képviselte irányvonalnál őslakos, nem csupán magyar összefogást hirdetett, addig a Szent-Ivány-féle elzárkózott az ilyen jellegű közös érdekképviselettel.¹⁸ Ezek az ellentétek a jelölőlista összeállításánál is problémákat szültek. Csak a sokadik jelölőkongresszuson született döntés, amelynek értelmében Korláth Endrét újra a lista elején szerepeltették. A Magyar Nemzeti Pártot ezért több támadás is érte, ugyanis többen úgy vélekedtek, hogy Korláthék radikálisabb ellenzéki ségével több szavazót is elveszíthetnek, elsősorban a földművelő magyarság köréből, így erősítik az Agrárpárt és az Autonóm Földműves Szövetség bázisát.¹⁹ Október 31-én déli 12 óráig állíthattak listákat a pártok, és ezúttal 12 érdekvédelmi szervezet jelezte indulási szándékát a megadott időpontig.

A ruszin pártok újra széles skálán sorakoztak, a politikusok nagyrészt ugyanazok maradtak, mint egy éve, azonban új vagy újjá alakult pártok színeiben mérették meg magukat. A Köztársasági Földműves Párt és az Autonóm Földműves Szövetség összetételében és listájában is maradt a régi,²⁰ megjelent a Keresztény Néppárt Avgusztin Volosin vezetésével, valamint a Nemzeti Szocialista Párt, amely a korábbi Kárpátorosz Munkapárt vezetőjét, Gagatkó Andrijt helyezte listájának élére. A magyar pártok a Szepességi Német Párttal összefogva „Gazdák szövetsége, német iparos párt, a szlovenszkói németek és magyarok nemzeti pártja”²¹ néven nyújtották be listájukat. Újra reprezentálta magát a zsidóság is a Zsidó Párt és a Zsidó Közgazdasági Párt listáin. Természetesen nem maradt ki az indulók sorából

¹⁸ Angyal B.: Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938, Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 106. o.

¹⁹ Új Közlöny, 1925. okt. 31. 1. o.

²⁰ Uo., 1925. okt. 21., 3. o.

²¹ Új Közlöny, 1925. okt. 31. 3. o.

az elmúlt választáson nagy sikereket elkönyvelő Kommunista Párt, valamint a szociáldemokraták sem, és újabb baloldali szervezetként jelölőlistát nyújtott be a Független Kommunista Párt is. Ezek mellett két új párt is fellépett, a Nemzeti Demokrata Párt, valamint az Iparosok és Kereskedők Pártja.²²

A kampányra kevés idő jutott, a szavazatokért azonban igyekeztek minél hatékonyabb propagandát folytatni a pártok. A magyar pártszövetség a német érdekképviseléstől várta a sikert, a listájukon Szabó Lajos római katolikus lelkész második helyen jelölték, amivel klerikális vonalon is igyekeztek megerősíteni szavazóbázisukat. Voltak ugyan ellentétek Egry Ferenc korábbi szenátor és a párt vezetősége között, ám Egry politikai népszerűsége a sajtóban és a közvéleményben töretlen volt, így a szenátori listán ő kapta az első helyet.

A Köztársasági Földműves Pártnak, valamint a Kurtyák-féle Földműves Szövetségnek elsősorban a kommunistákkal – ahogyan Kaminszki pártjának hivatalos lapjában említik, a „*városi huligánok pártjával*”²³ – szemben kellett versengeni a szavazatokért. Erről tanúskodik a *Карпаторусский Выстникъ*-ben októberben megjelent cikk, amely a kommunistákat a földművesek ellenségének nevezi.²⁴ De hasonló hangvételű cikkek jelentek meg a *Русский Выстникъ*-ben is, melyet a Kurtyák-párt indított, itt az Agrárpárt ellen is gyakran felléptek és vezetőjét, Kaminszkit az ellenlábás sajtóorgánummal szemben nem az „*egyetlen őszinte és tisztességes kárpátoroszként*” tüntetik fel.²⁵ Ezen a két párton kívül más nemigen tudta megőrizni népszerűségét a ruszinok között, amit a választási eredmények is tükröztek.

1925 novemberében az eredmények leginkább még mindig az egy évvel korábbi politikai közvélekedésre utaltak. Ezúttal 10 mandátumot osztottak ki, és összesen 245 743 személy szavazott. A Csehszlovák Kommunista Párt újra magasan nyert területünkön 30,8%-kal, és Gáti Józsefet, Mondok Ivánt és Nikolaj Szedorjakot delegálták a törvényhozásba. Az Agrárpárt lényeges megerősödése volt megfigyelhető, hiszen most 14,2%-ot kapott, a magyar pártok 11,8%-ot értek el, és újra Korláth Endre kapta a mandátumot. Az Autonóm Földműves Szövetség a voksok 11,6%-át kapta és Kurtyák Ivánt delegálta. A szociáldemokraták visszaestek egy év alatt, ezen a választáson csupán 7,6%-ot értek el, és képviselőjük újra Jaromir Nečas lett. Érdekes színfoltként tűnt fel a kárpátaljai politika színpadán a Keresztény Néppárt Avgusztin Volosin vezetésével, aki be is jutott a törvényhozásba.²⁶

Érdekes megvizsgálni a három legnagyobb városban a szavazatok eloszlását. Ungváron a kommunisták 2115 szavazatot kaptak, rögtön utánuk a Magyar Nemzeti Párt jött 2105 szavazattal, majd a szociáldemokraták 1209 szavazattal. Munkács városában magasan nyerték a magyar pártok 2073 vokssal, őket követték a kommunisták 1814 szavazattal, végül mindkét zsidó párt 1000 szavazat fölött végzett. Természetesen ez a végeredmény elsősorban az etnikai összetételből eredeztethető. Beregszászi adatok csupán a járási eredményekkel együtt találhatóak, azonban így is érdekesnek bizonyulnak. A kommunisták 6678 szavazatot szereztek, míg a magyar pártok mindössze 6464-et, ami azt jelenti, hogy a kárpátaljai

²² Kárpáti Híradó, 1925. okt. 31. 1. o.

²³ Карпаторусский Выстникъ, 1925. X. 31, стр. 1.

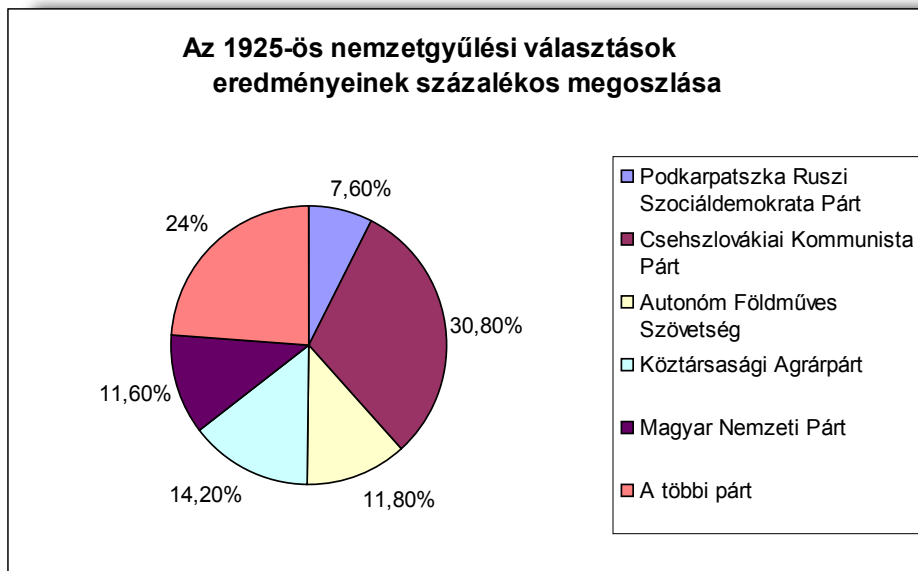
²⁴ Uo., 1925. X. 16, стр. 3.

²⁵ Uo., 1925. X. 26. стр. 1.

²⁶ Angyal B.: Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938, Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 127. o.

nagyobb magyar városokhoz viszonyítva a Nemzeti Párt itt szenvedte el a legnagyobb vereséget.²⁷ A járásokban jelentős volt az Autonóm Földműves Szövetség és az Agrárpárt sikere, a kommunistáké úgyszintén. Ez is azt bizonyítja, hogy a Magyar Nemzeti Párt programja elsősorban a nemzetiségi sérelmek megoldásának, az autonómia mihamarabbi megszerzésének szentelt elsőrendű szerepet, ami a városi polgárság körében népszerűbb volt, mint vidéken, ahol a földműves pártok, valamint a kommunista párt agrárreformra, és a gazdasági problémák enyhítésére tett ígéretei nagyobb érdeklődést váltottak ki a szavazóközönségből. Emellett azt is figyelembe kell vennünk, hogy a német nemzetiség Kárpátalján szinte csak a városokban élt, így a magyar pártszövetség azon lépése, hogy a németekkel indított közös listát, sikeresnek mondható. Köztudott, hogy a ruszinság nagy része földművelő volt, így a körükben népszerűséget elérni kívánó pártnak elsősorban az agrárjellegű kérdésekkel kellett foglalkoznia.

2. diagram

A következő megmérettetésre a lehetőséget egy újabb belpolitikai fordulat hozta, amikor 1928. július 1-jével, elsősorban a Szlovák Néppárt nyomására,²⁸ új közigazgatási rendszer bevezetésére került sor a Csehszlovák Köztársaságban, és így Podkarpatszka Ruszban is. Eltörölték a nagymegyéket, és a tartományi területi elrendezés lépett életbe. Az országon belül Podkarpatszka Rusz külön tartományt alkotott. A járási beosztás változatlan maradt. Egészen az ország felbomlásáig, tehát még több mint tíz évig ez a területi elrendezés maradt érvényben. A tartományok szűk hatáskörrel rendelkeztek, és a törvény értelmében a képviselő-testületeiknek csupán kétharmad részét választották, a többit a kormány nevezte ki. Ez biztosította a mindenkorai kormány befolyását. Kárpátalján a tizennyolc képviselőből

²⁷ Új Közlöny, 1925. november 17. 1. o.

²⁸ Fedinec Cs.: i. m. 2002, 182. o.

12 került választás útján a testületbe. Csehszlovákiában 1928. december 2-ra írták ki a tartományi és a járási választásokat.²⁹ A tartományi választásokon a részvétel jogát a 24. életév betöltéséhez kötötték. Vidékünkön 13 listát állítottak, és mivel élhettek, többnyire éltek is a listakapcsolás lehetőségével. Újonnan induló pártként meg kell említenünk a Trudovaja, vagy Munkapártot, a többi tizenkét párt ugyanaz volt, amelyek 1925-ben is indultak. A választási hadjárat kevésbé sikerült hevesre, mint három évvel korábban, a kommunisták, a szociáldemokraták és az agrárpártok is az eddig jól bevált ígéretekkel kampányoltak. A Magyar Nemzeti Párt ezúttal a németek mellett az Országos Keresztényszocialista Párttal indított közös listát. Elsőszámú jelöltjük Siménfalvy Árpád, kampányuk alapja pedig a meg nem adott autonómia követelése volt. Emellett minden eddiginél nagyobb hangsúlyt fektettek az őslakos egységre: „Az országos és járási képviselőtestületekben megpróbáljuk ellensúlyozni a „Hátrább az őslakossággal” politikát és odakiáltjuk: „ne tovább!”. A mi programunk: az egységes őslakosság érdekeinek védelme”³⁰ – hangzott el a párt munkácsi nagygyűlésén 1928 novemberében. Maga Korláth Endre nemzetgyűlési képviselő is segítette a kampányt. A *Kárpáti Híradó*ban 1928 novemberében megjelent egy beszéde, amelyben kifejtette, hogy nagyobb szükség van az ellenzéki seregben való politizálásra, mint addig bármikor, és a Nemzeti Párt nem államellenes politikát folytat, hanem az őslakók érdekében tevékenykedik.³¹ A magyar részről határozottabb hangvételű kampány hozott is néhány százalékot az addigi évekhez képest.

Kárpátalján az agrárpárt először aratott győzelmet: 23,11%-ot elérve megelőzte a korábbi évekhez képest nagyon visszaesett kommunistákat, akik csupán a szavazatok alig egyötödét szerezték meg (21,10%), így mindössze két mandátumot szereztek. Az agrárpárt kapcsolta listáját további 5 kormánytámogató párt listájával, és közösen szereztek 5 mandátumot.³²

Területünkön a magyar pártok a szavazatok 13,5%-át tudhatták magukénak, majd a Kurtyák vezette Autonóm Földműves Szövetséggel kapcsolták listájukat és három mandátumot szereztek. Magyar részről Hokky Károly az Országos Keresztényszocialista Párt jelöltjeként, míg Siménfalvy Árpád a Magyar Nemzeti Párt tagjaként lett képviselő. A magyar pártszövetségre legtöbbször a Beregszászi járásban (34,79%), Munkácson (26,84%) és Ungváron (27,18%) szavaztak. A Beregszászi járásban a 21 083 szavazatból 7338 szavazatot kaptak a magyar pártok, a második helyen végzett kommunisták csupán 5288-at, míg az agrárpárt mindössze 2931-et. Az Ungvári járásban a 17 042 szavazatból 2981 jutott a magyar pártoknak és 2802 a kommunistáknak, a Munkácsi járásban hasonló arányú győzelmet értek el a magyar pártok.³³ A jó szereplés köszönhető többek között az erőteljesebb propagandának, valamint annak, hogy most a keresztényszocialistákkal együtt sikerült listát állítaniuk. Ezen a választáson a ruszin autonomista pártok nem voltak túlzottan sikeresek: mind Kurtyákék, mind Volosinéék kevés voksot kaptak, a listakapcsolás lehetőségével élve azonban mandátumhoz juthattak. Ezek mellett a Ruszinszói Szociáldemokrata Párt, a cseh Iparosok és Kereskedők Pártja, valamint a Köztársasági Zsidó Párt is kapott egy-egy mandátumot.

²⁹ Fedinec Cs.: i. m. 2002, 184. o.

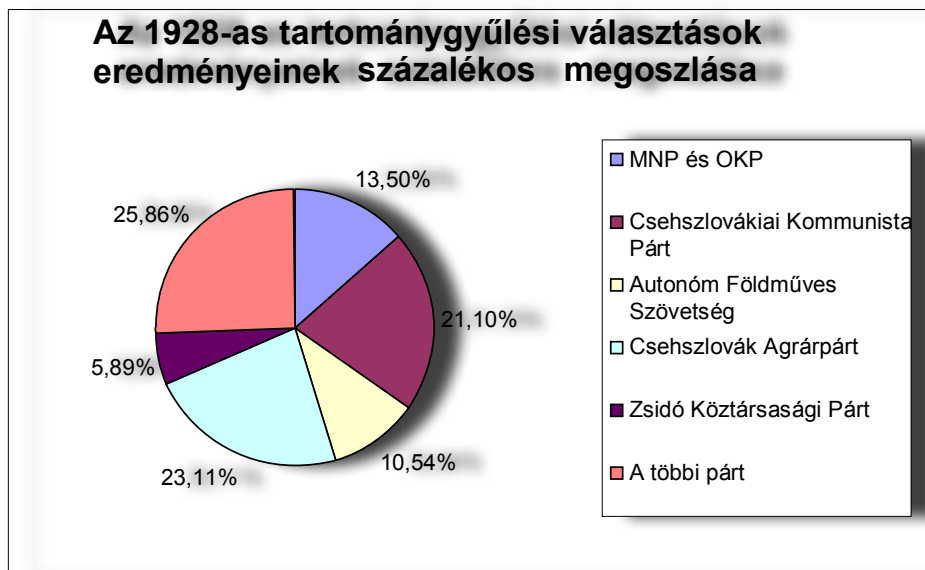
³⁰ Kárpáti Híradó, 1928. nov. 27. 1. o.

³¹ Uo., 2. o.

³² Kárpáti Híradó 1928. dec. 4. 1. o.

³³ Uo., dec. 6. 1. o.

A tartományi választások külön érdekessége, hogy a kommunisták ugyan még mindig jelentős szavazóbázist tudtak megmozgatni, mégis vereséget szenvedtek, valamint az is megfigyelhető, hogy lényegesen szorosabb eredmények születtek az eddigi választásokhoz képest. Ez elsősorban annak tudható be, hogy a listakapcsolás intézménye által több párt választotta az együttes választási küzdelmet, mint eddig. Feltételezhető továbbá, hogy a helyi társadalom politikai gondolkodása is érettebb lett az előző évekhez képest.

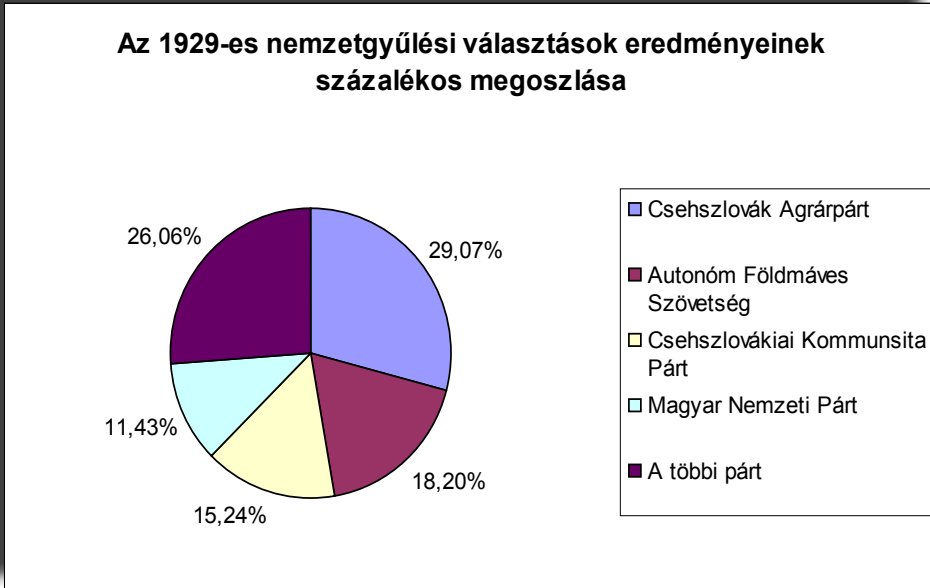
3. diagram

A következő képviselőházi választásokat 1929. október 27-én tartották, 266 324-en járultak a szavazóbizottságok elé, és voksaik alapján újra az Agrárpárt végzett az első helyen 29,07%-kal. A második helyen az Autonóm Földműves Szövetség köré tömörülő ruszin pártok végeztek 18,2%-kal, a kommunisták az addigi évekhez hasonlóan gyengén teljesítettek, és a harmadik helyet foglalták el 15,24%-kal. A magyar pártszövetség 11,43% -ot szerzett, ezzel tartva az eddigi évek szintjét. A legtöbben természetesen a Beregszászi járásban (33,05%), Munkácson (25,89%), valamint Ungváron (24,66%) támogatták.³⁴ Külön érdekessége a magyar eredményeknek, hogy szavazatai 2:1 arányban oszlottak meg a városok és a falvak között.³⁵ Ez nagyon erős városi támogatottságra utal. Az 1930-as népszavazás alapján Ungváron a magyarok a lakosság mindössze 18,44%-át alkották.³⁶ Ez két dologra is utalhat: egyrészt, hogy a magyar kampány más nemzetiségűeket is megérintett, másrészt viszont igazolhatja azokat a vádak, amelyekkel a korabeli sajtó a népszámlálást illetve, azaz a magyarság népesebb volt, mint ahogy az a statisztikákban szerepelt. Érdemes ezek mellett külön figyelmet szentelni ruszin pártok összefogásából adódó sikerükre.

³⁴ Új Közlöny, 1929. október 29., 1. o.

³⁵ Angyal B.: i. m., 169. o.

³⁶ Magyar statisztikai közlemények: Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok és állatösszeírás, Budapest, 1939.

4. diagram

Csehszlovákiában 1935. május 19-én tartották hosszú ideig az utolsó nemzetgyűlési választásokat. Kárpátalja kilenc képviselőt és öt szenátort választott. A Magyar Nemzeti Párt újra a Szepességi Német Párttal indított közös listát, az Országos Keresztényszocialista Párt külön indított listát. Ahogyan a *Kárpáti Magyar Hírlap* fogalmazott: „a választásokon a pártszövetség két pártja egymás mellett, de külön listán indul a választásokon”.³⁷ A ruszin pártok külön autonómista blokkban indultak Kurtyák Iván vezetésével, csupán Fenczik Szeptán pártvezér nem csatlakozott a blokkhoz, így a szavazatok újra megoszlottak az autonómisták között. Listájukat Bródy András és Demkó Mihály vezette, míg a szenátusi lista élén Földesi Gyula, a *Русский Выстникъ* főszerkesztője állt.³⁸ Ezek mellett az Autonóm Földműves Szövetség a Szlovák Néppárttal is választási szövetségre lépett. A nemzetgyűlési választásokat minden addiginál nagyobb szabású kampány előzte meg, ugyanis néhány nappal későbbre tűzték ki a tartományi választásokat, így összekapcsolódott a két választási hadjárat. A Magyar Nemzeti Párt igyekezett kihasználni, hogy a Cseh Agrárpárt és a kommunista párt elsősorban a ruszinság szavazataira számított, és igyekezett megszólítani azokat a magyarokat, akik addig ezeket a pártokat támogatták.³⁹ Az egyébként is ingatag helyzetben lévő kormánypártoktól is igyekeztek szavazókat elhódítani: „...a sérelmeket ... a kormánypártoknak nem is volt és ezután sem lesz módjukban orvosolni, vagy elintézni, mert teljes mértékben attól a kormánypolitikától függnék, melynek előre kiszabott útjait nem szabad keresztezniök... ez a kormánykoalíció gazdasági kátyúba toltá mindnyájunk szekerét és otthagytá” – volt olvasható a *Kárpáti Híradó* hasábjain a választási kampány közepén.⁴⁰

³⁷ Kárpáti Magyar Hírlap, 1935. május 2., 2. o.

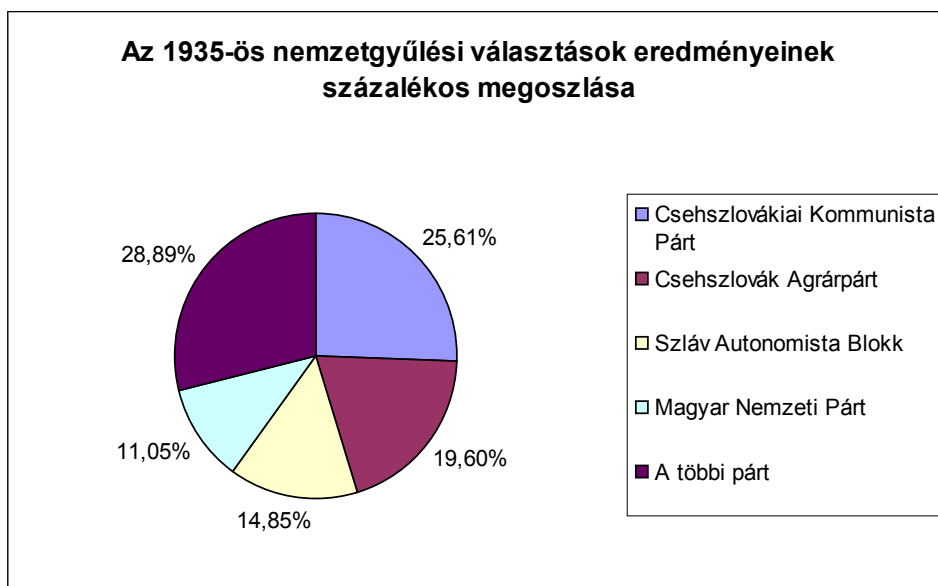
³⁸ Русский Выстникъ, 1935. V. 3. cr. 1.

³⁹ Kárpáti Magyar Hírlap, 1935. 52. szám, 1. o.

⁴⁰ Kárpáti Híradó, 1935. május 13. 3. o.

A Szláv Autonómista Blokk (ahogyan a választási listában szerepelt), mint a másik nagy podkarpatszka ruszi ellenzéki párt, igyekezett más nemzetek körében is biztosítani szavazatait, valamint egyezsége törekedett a Magyar Nemzeti Párttal. A választások előtt egy felhívást tettek közzé, amelyben a ruszin irányítású autonómia esetén a magyar és a zsidó polgároknak teljes egyenjogúságot ígértek.⁴¹ Ezt a magyar pártszövetség rendkívül pozitív gesztusként értékelte.⁴² Az új színezetű kampány pedig meghozta a sikert az autonómista blokknak.

A választáson 12 párt indult. A kommunisták hosszú idő után ismét megszerezték a győzelmet (25,61%), ezt elősegítette az Agrárpárt belső meggyengülése, amely még így is 19,6%-ot gyűjtött. Harmadik helyen az Autonómista Blokk (14,85%), negyediken a magyar pártszövetség, amely a 11. számú listával indult, ötödiken az Országos Keresztényszocialista Párt (11,05%) végzett. A magyar pártok ismét a Beregszászi járásban (27,09%), Munkácson (21,50%) és Ungváron (26,11%) szerezték a legtöbb szavazatot. A kommunisták még így is megelőzték a magyar pártokat Beregszászban és a járásban egyaránt, Ungváron úgyszintén, míg az Ungvári járásban Kurtyákék blokkja csaknem 2000 szavazatkülönbséggel verte a mezőnyt. Munkácson és a Munkácsi járásban szintén a kommunisták bizonyultak erősebbnek.⁴³ A magyar pártok valamivel gyengébben szerepeltek ezen a választáson, ha azonban a keresztényszocialista szavazatokat is idevesszük, akkor nem mondható rossznak az eredmény.

5. diagram

⁴¹ Русский Вестникъ, 1935. V. 23., стр. 3.

⁴² Kárpáti Magyar Hírlap, 1935. máj. 24. 3. o.

⁴³ Új Közlöny, 1935. május 22, 1. o.

Egy hét múlva került sor a tartománygyűlési választásokra. Tulajdonképpen a kampány le sem állt. Érdekessége ennek a választásnak, hogy rekordmenyiségű, tizenkilenc párt indított jelölteket. Ezen a választáson nyilvánult meg addig legerősebben a podkarpatszka ruszi ellenzék összefogása. A pártlapokban sem azt hangoztatták elsősorban, hogy rájuk, hanem hogy ne a kormánypártokra szavazzanak. *„Ha az ellenzéki polgári pártok lehengerelik a cseh agrár többséget, akkor hozzá tudnak jutni a cseh gazdaság boszorkánykonyhájához, és meg tudják akadályozni, hogy az a cseh agrár érdekeket szolgálja... saját háztartásunk... az ellenzék hatásos ellenőrzésének legyen alávetve. Ezért kell mindenkinek az őslakos ellenzék listáival szavaznia!”* – buzdította a *Kárpáti Magyar Hírlap* az olvasókat 1935 májusában. Ebből a kiragadott cikkrészletből is kitűnik a kampány egyik fontos eleme, amely nem csupán az ellenzéki pártokra volt jellemző, ez pedig az ország, és különösen Podkarpatszka Rusz rossz gazdasági helyzetének hangsúlyozása, amiért az ellenzék természetesen a kormánykoalíciót tette felelőssé. A ruszinszkói ellenzék összefogásának következő lépése sokkal jelentősebb volt, mint maga a kampányhadjárat, ugyanis a Magyar Nemzeti Párt és az Országos Keresztényszocialista Párt külön listán indult (előbbi a 27-es, utóbbi a 30-as számú listával), listáikat kapcsolták, ehhez társult még a 28-as számú listával fellépő Autonóm Földműves Szövetség. A Magyar Nemzeti Párt igen tekintélyes neveket sorakoztatott fel listáján.⁴⁴ Az addig is tartományi képviselőként működő R. Vozáry és Siménfalvy mellett az országos politikától már visszavonult dr. Korláth Endre és Egry Ferenc is felkerültek a listára.⁴⁵ Az OKP listáját Ortutay Jenő görög katolikus főesperes és beregszászi városbíró vezette. Az autonóm földművesek listáját Bencze György, a párt elnöke vezette.

A választásokon végül a Kommunista Párt bizonyult a legerősebbnek több mint 74 358 szavazattal, míg a második helyen az Autonóm Földműves Szövetség végzett 25 902 szavazattal, a harmadik pedig a Magyar Nemzeti Párt lett 24 618 szavazattal.⁴⁶ Podkarpatszka Ruszban ekkor 44 765 választásra jogosult magyar volt,⁴⁷ és a magyar pártok 37 931 szavazatot kaptak. Az addigi évekhez képest ez azt jelentette, hogy a magyar szavazótábor körében nőtt a népszerűségük, és valószínűleg pluszszavazatokat szereztek azzal, hogy két külön listán indultak.

Érdekes megvizsgálni a nagyobb városokban született eredményeket. Ungváron a kommunisták lettek az elsők, második helyen a Republikánus zsidók, kereskedők, polgárok és iparosok szövetsége végzett, harmadik lett a Magyar Nemzeti Párt. Munkácson alig száz szavazattal nyertek a kommunisták az MNP előtt, harmadik az iparos és kereskedő szövetség lett. Beregszászon szintén ez volt az első három, azonban a MNP-t arányaiban itt kevesebben támogatták.⁴⁸

A kommunisták újabb sikert könyvelhettek el, jelentős momentum azonban, hogy a Magyar Nemzeti Párt és az Autonóm Földműves Szövetség népszerűsége nagyot nőtt, és megelőzte az Agrárpártét (természetesen ehhez nagyban hozzájárult a rossz gazdasági helyzet). Ha az autonómista pártok szavazatait összeadjuk, akkor nyugodtan ki lehet jelenteni, hogy a podkarpatszka ruszi szavazók többsége ezt a politikai irányvonalat képviselte.

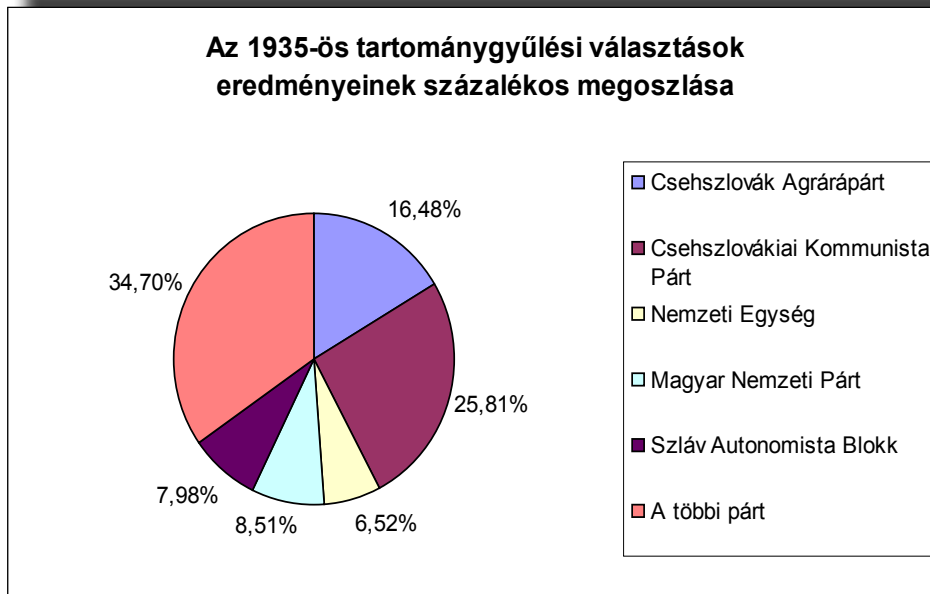
⁴⁴ Kárpáti Magyar Hírlap, 1935 máj. 22., 2. o.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Kárpáti Híradó, 1935. máj. 27., 1. o.

⁴⁷ Fedinec Cs.: i. m. 2002, 242. o.

⁴⁸ Kárpáti Híradó, 1935. máj. 28., 1. o.

6. diagram

A kárpátaljai pártok két világháború közötti választási szereplése kiegyensúlyozottnak mondható, ám ez nem egyenlő a sikerességgel. Jellemző az autonómista pártokra, hogy a közös fellépés hiányában szétaprózták a szavazóbázist, és a parlamentbe bekerülve sem sikerült az együttműködés. Az 1935-ös választások során már közeledtek egymáshoz az álláspontok, ennek kiforrására azonban már nem volt lehetőség, ugyanis 1938-ban közbeszólt a világpolitika alakulása.

Az 1919–1938-as csehszlovák éra alatt területünk társadalmi-politikai élete gyökeres változásokon ment keresztül. Az új rend és annak intézkedései új színezetet adtak a régió közéletének. Ezek az intézkedések – gondolhatunk itt a nyelvrendeletre, a földreformra, az autonómia meg nem adására stb. – igen élénk politikai tevékenységet váltottak ki. Ennek köszönhetően nagyon színes lett a társadalmi-politikai szervezetek palettája. Mind a magyarságnak, mind a területen élő többi nemzetnek (oroszoknak, ukránoknak, németeknek, zsidóknak stb.) megvoltak a saját érdekképviselőik, a saját céljaik. Ezek a célok mind szinte azonos kérdések köré csoportosultak, megoldási módokról azonban már eltértek a vélemények. Egyetértés született a gazdaság fejlesztése, az etnikai határok igazságos meghúzása, valamint az autonómia kérdésében, ám hogy milyen módon legyen sikeres a szerepvállalás, arról nem.

A magyar szervezetek alapvető célja az anyaországgal való kapcsolatok szorosabbra fűzése volt. Ezt indokolta az is, hogy a magyar kormány több ízben is nyújtott támogatást a magyar kisebbséget képviselő pártoknak, elsősorban a Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központján, valamint a külügyminisztériumon keresztül. Így örömmel vállaltak szerepet a revíziós törekvésekben, és egyre inkább háttérbe szorult politikájukban a csehszlovák kormánnyal való meg egyezésre törekvő vonal. Mindezzel együtt a csehszlovák éra két évtizede alatt

igyekeztek minél sikeresebben képviselni a magyarság érdekeit, annak ellenére, hogy néha felekezeti és ideológiai alapú ellentétek dúltak soraikban.

A ruszin társadalmi-politikai szerveződések végig a csehszlovák állammal egyetértésben létrehozandó autonómiára törekedtek, amelynek leginkább ruszin arculatot szántak, így fenntartásokkal fogadták a hasonló jellegű magyar szándékot. Jelentős problémának számított a ruszin nemzet képviselete számára, hogy egyre inkább eluralkodott a politikai erők széthúzása. Fokozatosan erősödött az orosz és az ukrán orientáció ellentéte, amely nyelvi különbségekből alakult ki (az orosz irányultság az orosz nyelvet, míg az ukrán orientáció az ukrán nyelvet tartotta helyesnek a ruszinság számára), később leginkább a támogató személye határozta meg politikai szerepvállalásuk irányát. Az autonómia megszerzésének kérdésében egyetértettek a magyar és a ruszin pártok, de ténylegesen a két évtized folyamán egy ruszin önrendelkezésről volt szó. A 30-as évektől, a magyar revíziós törekvések erősödésétől kezdve egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy egy ruszin nemzeti autonómia kialakítását preferálják, ezzel a magyar és ruszin együttműködés esélye szertefoszlott.

A pártoknak a kárpátaljai lakosság támogatásáért folytatott küzdelme sok esetben sikertelen volt, ami talán éppen az ellentétek meglétének tudható be, hisz a ruszin és a magyar pártok néhány esetet kivéve nem tudtak egyezsége jutni. A prágai törvényhozásba is csupán minimális számban jutottak be, és az együttműködés itt sem ment. A későbbiekben pedig erre nem is kerülhetett sor, hiszen a terület sorsáról nem ruszinok és nem is magyarok, hanem német és olasz döntőbírák ítéleztek.

A pártok tevékenysége természetesen nem csupán a parlamenti munkára korlátozódott. Kiemelt jelentősége volt a szavazóbázis megszerzésének és megtartásának, amely az 1919 és 1938 között rendezett nemzetgyűlési és tartományi választásokon olyan pozícióba állíthatta a képviselőket, ahol azok már valóban az érdekvédelemmel foglalkozhattak. Podkarpatszka Ruszban az ellenzéki-autonómista pártok mellett a szavazólistákon feltűntek a kommunista, szociáldemokrata, valamint centralista pártok is. Míg a nemzeti irányvonalú ruszin és magyar ellenzéki pártok kampányukat az autonómia meg nem adására, a különböző nemzeti sérelmekre alapozták, addig a többi párt elsősorban a gazdaság helyzetének javítására tett ígéretekkel szerzett szavazókat. A választási eredményeket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy az utóbbi volt a sikerebb. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a magyar pártok, valamint az ellenzéki ruszin párok valamennyi megmérettetésen kiegyensúlyozott eredményeket hoztak, sőt bizonyos esetekben még az elvárások fölött is teljesítettek. Ha pedig azt vizsgáljuk, hogy hányan szavaztak az ellenzéki, tehát az autonómiát követelő pártokra, akkor azt láthatjuk, hogy igenis felvették a versenyt a baloldali és centralista szervezetekkel. A két évtized alatt az eltérő törekvések ellenére egyszer sem sikerült igazán erős ellenzéki blokk létrehozása, amely az egyes nemzeti ellentéteket áthidalva képviselte volna Kárpátalja lakosságának érdekeit.

A téma objektív kezelése nem egyszerű feladat, hisz nehéz eligazodni a pártok és más társadalmi szervezetek szerepvállalásának irányvonalát illetően ennyi év távlatából oly módon, hogy tekintettel legyünk valamennyi befolyásoló tényezőre. Mindezek mellett meg kell említeni a forrásanyag hiányosságából eredő és a nyelvi nehézségeket, amelyek hátráltatják egy ilyen jellegű téma alapos tanulmányozását.

Remélhetőleg a nehézségek ellenére is sikerült a munkának átfogó képet nyújtania a kárpátaljai közélet egy apró, de annál fontosabb szegmenséről, amelyet ugyan elhomályosítanak a második világháború alatti és az azt követő történések, mégis vidékünk történelmének fontos epizódját jelenti.

IRODALOM

Korabeli források:

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár fondjai:

48 – Крайовий секретаріат партії «Автономно-землеробська спілка» (АЗС) 1920-1939

1134 – Центральна Руська Народна Рада, м. Ужгород

1139 – Крайовий секретаріат чехословацької національної демократичної партії, м. Ужгород, 1936-1938

1143 – Руська національно-автономна партія, 1937-1938

1145 – Окружний секретаріат соціал-демократичної партії, м. Хуст, 1926-1938

1146 – Християнсько-народна партія, м. Ужгород, 1920-1938

Korabeli sajtó:

Kárpáti Híradó, Ungvár, 1924–28, 19378–38

Kárpáti Magyar Hírlap, Ungvár, 1926–1938

Kárpátaljai Magyar Gazda, Ungvár, 1925–1932

Magyar Élet, Munkács, 1937

Magyarság, Budapest, 1938–1941

Prágai Magyar Hírlap, 1923–1938

Ruszinszkói Magyar Hírlap, 1921–1926

Нова Свобода, Ужгород, 1937–1941

Русский Вестник, Ужгород, 1938–1939

Русский Народный Голос, Ужгород, 1937–1941

Українське слово, Ужгород, 1938–1941

Ukrán nyelvű könyvek:

СТРЕЧО П.: Карпато-Українська Держава, До історії визволення боротьби карпатських українців у 1938-1939 р., Львів, репринте видання, „За вільну Україну” 1994

Нариси історії Закарпаття Ред. кол. І. Гранчак та ін. «Закарпаття», Ужгород 1995

РОКАР М.: Політичні партії на Закарпатті у міжвоєнний час, Ужгород 2006

Magyar nyelvű könyvek:

Szlovákkérdés a XX. században. Szerkesztette: Jacek Baluch, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1994.

Angyal B.: Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez 1919–1936. Fórum Ki-sebségi Intézet, Liliium-Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 2004.

Bernáth J.: A történelem tanítása – gyakorlatok a történelemtanítás módszertanából. Nemzeti Tankönyv-kiadó, Budapest, 1997.

Botlik J.–Dupka Gy.: Ez hát a hon... tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991. Mandatum–Univerzum, Budapest, 1991

Botlik J.: Egestas Subcarpathica, Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX-XX. századi törté- netéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2000.

Botlik J.: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. 1918–1945. Nyíregyháza, 2005.

Botlik J.–Dupka Gy.: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Budapest, 1993.

- Diószegi I., Harsányi I., Krausz T., Németh I.,: 20. századi egyetemes történelem 1890–1945 . I. kötet. Korona Kiadó Budapest, 1997.
- Diószegi I.: Két világháború árnyékában. Nemzetközi kapcsolatok története 1919–1939, Gondolat, Budapest
- Dr. Benda M.: Egyesületi és társadalmi élet Bereg-megyében. Beregszászi Nyomda és Kiadóvállalat, 2004.
- Dupka Gy.: Autonómia törekvések Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.
- Dušan K.: Szlovákia története. Kalligram, Pozsony, 2001.
- Fedinec Cs.: Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez. Forum Intézet – Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2001.
- Fedinec Cs.: Kárpátalja történeti kronológiája 1918–1944. Fórum Intézet, Dunaszerdahely, 2002.
- Glatz F.: A magyarok krónikája. Officina Nova, Budapest, 2000.
- Halmosy D.: Nemzetközi szerződések 1918–1945. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
- Horváth Cs.: Az újkor és a XX. század története. Pécs, 1999.
- Katona A.–Sallai J.: A történelem tanítása. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.
- L. Nagy Zs.: Magyarország külpolitikája a 30-as években. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1995.
- Marina Gy.: Ruténsors – Kárpátalja végzete. Patria Publishing Co. Ltd., 1977.
- Niederhauser E.: Kelet-Európa története. Hisztória – MTA Történet-tudományi Intézet, Budapest, 2001
- Palotás E.: Kelet-Európa története a 20. század első felében. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Romsics I.: Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.
- S. Benedek A.: A ruszinok, gens fidelissima. PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2001.
- Tilkovszky L.: Revízió és nemzetiségpolitika 1939–1944. Akadémia Kiadó, Budapest, 1967.
- Voith Gy.: 20 év története. Munkács, 1930.
- Zseliczky B.: Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében 1920–1945. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.